

la *ï* de DOMINIUM, amb l'accent, i amb tot.

És que tots van esmaperduts, perquè no veuen aquí el mossàrab, un poc arabitjat.² Tots els erudits volen aclarir els ulls al mossarabisme: *-bui* és la forma mossàrab = cat. *bou* (port. *bui*, cast. *buey*), p. ex. ⁵ *Serra del Boi*, a Benassal. Els que més s'acosten a partir d'una idea real són els qui en feren *Tornabous*.³

L'ETIM. certa, però, és DOMA BOVES 'doma bous, amanseix bous' (part en singular genèric): DOMA (IL)I(UM) BOVEM (o BOVES). Nom de pastors, únics ¹⁰ que, amb llurs ramats quedaren en aqueixes terres-de-ningú, entre cristians i moros, devastades per Almanzor (en temps del rei Lotari, de 988), i altres continus raids d'ells i dels catalans, en flux i reflux.

Sobrevinent-hi la fon. aràbiga desavinguda amb el ¹⁵ timbre, distint, de la *ɔ* romànica la imitava grosserament amb el seu *ʃ* fort, emfàtic, però sonor, i després els nostres seguien fent-ne *T-* (*Tomabui*, *Tomabuis*), alguns encara mantingueren la pron. d'aquells pastors: *Domabuis* etc. en docs. del S. x, els més antics; però ²⁰ predominà la forma arabitjada amb *T-*. Sinó que llavors intervingué la interpretació popular, perquè el verb *domar* s'estava antiquant preterit per *amansir* o *domtar*, i ajudant-hi dissimilació *m-b > n-b*, i la pron. morisca *Tomalibus* (amb *l* morisca = *r*) es tornà *Tor-* ²⁵ *nabous*, amb *-r-* anticipada.

Aquesta és la forma que ja veiem generalitzada en el nom II.

II. TORNABOUS, altra antiga «quadra» i avui po- ³⁰ *El TORO*

ble amb municipi a Urgell, 9 k. NO. de Tàrrega, en direcció a Balaguer. Altra zona en «Terra-de-ningú», fins que s'hi consolidà el domini cristià amb la presa de Balaguer i els combats dels comtes d'Urgell: mort ³⁵ un a Mollerussa, i amo un altre a l'últim, de Guissona. Doncs, també zona de pastors i vacades.

És un nom d'aparició tardana, més antiga és la dels adjacents *Tarròs*, *Fuliola*, *Bellcaire*, *La Ràpita*; aquest doncs, ja no el trobem sinó en la forma de l'etim. pop. consumada. 1179: *Tornabous*, citat junt amb *Montma-* ⁴⁰ *gastrell* (MiretS., *Templ.*, p. 524); 1280: carta de població per als habitants de *Tornabous* (mers pastors potser encara), concedida per Pere el Gran i «missa hominibus de *Tornabous*» (registrada, junt amb les de *Fuliola* i *Ivorra*, en Font Rius, *C. d. p.*, § 338, p. 701; ⁴⁵ cf. 708a): no sé si és la mateixa de 1280 que cita CCandi (*Mi. Hi. Ca.* II, 400 ss.); 1359: *Cornabous* (*Co-DoACA* XII, 60); 1419: «als promens de *Tornabous* en el Testament d'En Serradell de Vic (Massó Torrens, *Repertori de la Po. Cat.*, 485). Més sobre aquest ⁵⁰ poblet en «*L'Excursionista*» II, 342.

Encara que aquí no tinguem documentada la forma etimològica *Doma-bous*, no dubtem que s'hi seguí el mateix procés metaplàstic que hem documentat tan ⁵⁵ copiosament en el nom (I) situat en terres més concorregudes i més disputades pels senyors i pels monestirs: car el (II), en terra plana i oberta, ni tan sols tingué castell.

No hi ha altra etimologia de sentit racional —ni diríem, sentit comú—: *Tornar els bous?* tornant-los a ⁶⁰

qui? No: és també forma alterada per aquella etimologia pop. També aquí hi cercaven els altres explicació de *Doma-*, assajant-hi un *Corna-bous* inspirat en *Escornalbou*, *Cornucabra* etc.

Com figura en la cita de 1359: no absurda ja aquesta, però dada passatgera, desmentida per la *T-* de totes les altres. No ens induís a posar-ho en dubte un nom (avui oblidat), hapax, *Tournabouix* de l'Aude, distr. de Limous, que conec només per un *Tornabou* ¹⁰ d'un doc. de c. 1130 (*Hist. Lgd.* v, 965), perquè també en aquest devia obrar la mateixa transformació pseudo-etimològica.

¹ Cf. *El Gornal* (art. supra). — ² Som ja en la zona de transició entre la toponímia mossàrab i la del català estricte: *Foix* (riu *Foix < Fózesh*), és més al NE., poc més al Sud *Torrussolla*, *Pira*, *Capafonts*, conspicus mossarabismes tots ells. — ³ Foren escribes de ms.?, o erudits com Balari (*Orig.*, 48, 72, 111 etc.) o CCandi (que parla d'un dels dos, en *No. Hi. de Sarrià*). No importa gaire que en tingui nota incompleta, perquè al capdavant tampoc és aquesta l'etim. vera, sinó ja un poc contaminada per etim. pop.

Tornajàs, V. *Tornafoert* *Tornaltí*, V. vol. I, 277 *Tornall*, *Tornallops*, *Tornafoert*, *Tornamira*, *Tornavels*, *Torner*, *Tornes*, V. *Torn* *Tornès*, *Tornesa*, V. *Montornès*, *Torneules*, V. *Tornafoert* i *Torreneules*

La muntanya més alta de Menorca (veg. l'explícit i detallat art. del vol. I, 227-8, que no escau rectificar; només afegir-hi algun detall del que explico en un paràgraf de l'art. *turó*, del *DECat* VIII, 943b1-10a, i n. 10). I algun NL continental que se separa de *turó*, per la manca de sufix *-on*, o per una altra terminació; sobre això, veg. també les possibilitats que hem deixat obertes als nostres arts. (supra) *Tor*, apa. 3, 4 i 6; i ⁵⁰ *Torà*.

En concret hi ha *El Toro*, muntanya considerable en el te. de Simat de Valldigna (cf. nota de la visita arqueològica de Chabàs i Ribera, *El Arch.* IV, 185; i VII, 355). Essent nom antic, probablement mossàrab, notem que la *o* no deu venir de *au*, ço que descarto que vingui de TAURUS. Potser tampoc una pda. *Toro* del terme d'Alzira (XXXI, 99.22), que per la *-o*, tampoc pot venir de l'àrab, ni hi hauria explicació formal per derivar-lo de *tora* 'acònit'.¹

També haurem d'incloure en aquest grup etimològic un nom poc divulgat propi de les Goles de l'Ebre, on designa muntanyoles o carenes arran de la costa marina i de la de les boques del gran riu: «*La Tora* Llargà» (carena arenosa 2 k. llarg) a la *Banya* i *La Ràpita*; *La Tora* del *Peu*, *Les Toretes* (recollit a *La Cava*), illes petites dins el *Calaix Gran* a l'illa de *Buda* (*Montanya-Martí*, *Sitgetana-Rapitena* II, 411; i en el seu plànol del Delta «*La Tora* dels Negats», «*T. del Mig*», «*T. de Bomba*»). Encara que siguin de poca elevació, el fet d'alçar-se arran de mar els permet veure-hi una